

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента

Ірини Олексіївни Петухової

про дисертацію **Світлани Сергіївни Остапчук**

«Оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній освіті (80-ті роки XIX – початок 40-х років XX століття)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність дослідження не викликає сумніву, оскільки оцінювання навчальних досягнень є показником успіхів пізнавальної діяльності і впливає на мотиваційну, емоційну сфери особистості школяра. У діяльності ж учителя оцінка виступає завершальним етапом контролю результатів навчальної діяльності як окремого учня, так і навчальної групи в цілому.

Обраний дисертанткою період – 80-ті роки XIX – початок 40-х років XX століття – охоплює хронологічні межі дослідження, де вихідна точка визначається зростанням уваги педагогів, громадськості до проблеми об'єктивного оцінювання навчальних досягнень із урахуванням різноманіття форм, видів, критеріїв, способів і методів; верхня межа – запровадженням у початковій, середній школі п'ятибальної системи оцінювання, що тривалий час залишалася незмінною. У руслі зазначеного важливим є звернення С.С. Остапчук до проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній освіті (80-ті роки XIX – початок 40-х років XX століття).

Здобувачка на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми вибудувала логічну структуру дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків і за структурою відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні й територіальні межі дослідження. Зокрема, цілком слушно поставлено мету дослідження – цілісне розкриття організаційно-педагогічних основ оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній освіті 80-х років XIX – початку 40-х років XX століття в контексті педагогічних і суспільно-політичних чинників задля більш повного представлення історико-педагогічного знання про досліджуваний феномен. Чітко аргументувала використання обраних методів дослідження (загальнонаукові, конкретно-пошуковий, історико-структурний, метод термінологічного аналізу, системно-структурний, логіко-синтетичний, персоналістично-біографічний) з урахуванням специфіки історико-педагогічних розвідок.

Для реалізації мети дослідження С.С. Остапчук опрацювала велику кількість архівних джерел Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Державного архіву м. Києва, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України; нормативно-правові документи: інструктивні листи, інструкції, постанови, накази, правила; матеріали навчальних закладів: звіти, витяги із протоколів; періодичні видання; праці педагогів; інтерпретаційні джерела, де висвітлювалися суть, види, форми, способи та методи оцінювання навчальних досягнень школярів у початкових та середніх навчальних закладах України досліджуваного періоду. Широкий спектр використаних джерел (327 у списку літератури) свідчить про значну науково-пошукову роботу, що в цілому сприяло проведенню об'єктивного аналізу означеної проблеми. Цінним є те, що здобувачка ввела до наукового обігу маловідомі та невідомі документи з історії педагогічного оцінювання в освіті України.

Наукова новизна рецензованої роботи полягає в *обґрунтуванні* орієнтованої періодизації та *визначенні* особливостей динаміки організації оцінювання навчальних досягнень учнів у шкільній практиці досліджуваного періоду; *комплексній характеристиці* суті, видів, способів, функцій, методів

оцінювання; *уточненні змісту понять* «шкільна оцінка» й «оцінювання навчальних досягнень» та складників останнього; *узагальненні* теоретичних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів як наукової проблеми; *введенні* до наукового обігу 30 архівних джерел, серед них 10 невідомих.

Важливим у дисертації є те, що С.С. Остапчук системно узагальнила історико-педагогічні знання з історії оцінювання навчальних досягнень учнів; здійснила системний аналіз педагогічної спадщини вітчизняних педагогів, діячів освіти, вчених в контексті означеної проблеми; *автором розроблено* періодизацію оцінювання навчальних досягнень учнів у різних типах початкових і середніх навчальних закладів досліджуваного періоду із визначенням суті, видів, форм, критеріїв, способів, методів оцінювання навчальних досягнень за імперської доби (80-ті рр. XIX ст. – 1917 р.), періоду визвольних змагань українського народу і раннього радянського періоду експериментування й пошуку в освіті (1917–1931); радянської доби (1931–1944); *автором представлено* тлумачення понять «шкільна оцінка», «бал», «екзамен» педагогами кінця XIX – початку XX ст. (М. Пирогов, В. Стоюнін, Х. Алчевська, В. Фармаковський, С. Миропольський); «шкільна оцінка» й «оцінка» педагогами 1917–1944 рр. (С. Русова, Я. Чепіга, Я. Ряппо, С. Скрипник, В. Затонський, Г. Костюк).

Вважаємо, що основні теоретичні положення, джерельна база, фактологічний матеріал додатків і висновки, запропоновані С.С. Остапчук, можуть бути використані іншими дослідниками для висвітлення різних питань історії освіти в Україні. У цьому ми вбачаємо теоретичне значення виконаної роботи.

Глибокий і системний аналіз проблеми дав можливість здобувачці зробити аргументовані висновки до розділів та загальні висновки, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

До позитивних показників рецензованої роботи слід віднести і той факт, що вона містить цікаві додатки, які вдало доповнюють її зміст (Протокол результатів письмових випробувань учнів Кременчуцького Олександрійського реального училища, складений 10 травня 1897 р.; Виписка з протоколу засідання Педагогічної ради Кременчуцького Олександрійського реального училища про результати екзаменів учнів від 5 червня 1897 р.; Атестати учениць про закінчення Київської Фундуклеївської жіночої гімназії, Київської жіночої гімназії св. кн. Ольги; Відомості про успіхи учениці 2-го класу Глухівської жіночої гімназії за 1903/1904 н. р.; Критерії оцінок різних видів роботи з мови – читання, каліграфії, орфографії, граматики, усної та писемної мови, розроблені вченим Українського науково-дослідного інституту педагогіки А. Феоктистовим (1935); Норми оцінок успішності з географії в середній школі (1940); Проект норм оцінок знань з історії в середній школі (1940) та ін.) . Запропонований фактологічний матеріал не лише збагачує історико-педагогічне знання, а й є цінним у практичному вимірі для розв'язання науково-практичних завдань організації освітнього процесу української загальноосвітньої школи.

Результати дослідження, зміст, висновки та джерельна база можуть використовуватися у вищих педагогічних навчальних закладах різних рівнів акредитації для розробки лекційних курсів, спецкурсів і спецсемінарів із загальної педагогіки та історії педагогіки.

Основні положення дисертації С.С. Остапчук повною мірою відображено в 14 одноосібних публікаціях автора, з них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 8 тез – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчить про професійну зрілість автора. Дисертантці вдалося реалізувати мету

дослідження, розв'язати усі дослідницькі завдання. Автореферат дисертації відображає основний її зміст.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. На нашу думку, концептуальні підходи сучасних педагогів (В. Полонський, К. Делікатний, Н. Бібік, О. Савченко, І. Зайченко, М. Фіцула, О. Біляковська) до оцінювання навчальних досягнень учнів, представлені у п. 1.2. «Оцінювання навчальних досягнень учнів як наукова проблема», варто було б узагальнити у вигляді порівняльної таблиці для легшого сприйняття основних тенденцій сучасної системи оцінювання. Доцільно було б виділити спільне й відмінне у підходах до змісту, об'єкта, функцій, видів, критеріїв, рівнів, способів оцінювання у педагогів досліджуваного і сучасного періодів.

2. Аналізуючи педагогічну думку щодо шкільного оцінювання у різні хронологічні періоди, доцільно було б звернутися до ідей зарубіжних педагогів у контексті досліджуваної проблеми.

3. Дисертанткою здійснено детальний аналіз методів оцінювання у різних типах навчальних закладів. Проте дослідження виграло б, якби у п. 3.2. «Організаційно-методичні засади оцінювання навчальних досягнень учнів як складника навчально-виховного процесу» більше уваги було приділено творчим роботам як методу оцінювання.

4. У п. 3.3 «Рефлексії щодо шкільного оцінювання в працях українських педагогів» значна увага приділяється психологічному феномену оцінки, яку виставляє учитель. Детально аналізуються роботи педагогів, у яких висвітлюється проблема суб'єктивізму під час оцінювання навчальних досягнень учнів. На нашу думку, було б доцільним проаналізувати навчальні плани інститутів народної освіти, що здійснювали підготовку вчительських кадрів, із метою визначення особливостей формування їх готовності до об'єктивного оцінювання.

Проте висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної високої оцінки рецензованої роботи. Аналіз

дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави зробити висновок, що дисертація «Оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній освіті (80-ті роки XIX – початок 40-х років XX століття)» за актуальністю, змістом, обсягом, якістю оформлення, повнотою викладу, новизною, практичним значенням основних результатів відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор Остапчук Світлана Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціології

Університету державної фіскальної служби України

I.O. Петухова

Підпис офіційного опонента

I.O. Петухової засвідчує

Учений секретар

Університету державної фіскальної служби України

О.А. Ярова

Підпис: *Петухова І.О.*
засвідчую:
учений секретар *О.А. Ярова*
«17» 03 2017